

А. М. Лямець

КНИГООБМІН БІБЛІОТЕК БЛИЗЬКОСХІДНОГО РЕГІОНУ

Історія обмінних відносин між книгозбірнями на Близькому Сході ще недостатньо вивчена. Однак академік І. Ю. Крачковський зазначає, що вже у 885 р. існував обмін літературою між монастирем Святого Савви та горою Синай [Крачковський 1955, 22].

Арабські науковці мають значні теоретичні напрацювання, що стосуються питань книгообміну. А. Х. М. Салямат термін “*tabādul*” (обмін) вважає тісно пов’язаним з термінами “*ittifāq*” та “*ta’āqud*” (договір, контракт) [Салямат 1997, 257]. Договір про книгообмін укладається між як мінімум двома бібліотеками (однак може укладатися і між трьома та більше книгозбірнями). Вищезгадане джерело комплектування є незамінним (на відміну від дарів) і тісно пов’язане із системою формування фондів. Воно відзначається відсутністю фінансової складової в домовленостях. Основною ідеєю є розробка безвалютної стратегії, що має гарантувати отримання бібліотечних матеріалів. Арабськими вченими підкреслюється той факт, що книгообмін не можна вважати основним джерелом комплектування, хоча він і виконує важливі та актуальні для бібліотеки функції.

І. Х. Абу Хайр [Абу Хайр 2015] розглядає книгообмінні програми як одне з чотирьох найважливіших джерел комплектування фондів (закупівля, книгообмін, дари, обов’язковий примірник).

Розрізняють також культурний обмін. Наприклад, Національна бібліотека Сирії Аз-Захірія вважає це джерело одним з основних у комплектуванні фондів (окрім закупівель та дарів). Культурний обмін відрізняється від книгообміну тим, що реалізується нерегулярно, крім того, не узгоджується баланс. В окремих випадках передбачаються обмінні операції не тільки літературою, а й устаткуванням, дарами та ін.

Важливим є досягнення обмінних домовленостей між бібліотеками одного типу (хоча можливі й інші варіанти), що пояснюється спільними рисами профілів комплектування, фондів, наукових досліджень, обслуговування та завдань книгозбірень. Пріоритетними установами серед інших вважаються книгозбірні провідних університетів [Салямат 1997, 258]. Арабське бібліотекознавство розглядає використання книгообміну на місцевому, національному, місцевому регіональному (між арабськими країнами), регіональному та світовому рівнях.

Пріоритетність книгообміну – неможливість отримання тих чи інших бібліотечних матеріалів шляхом купівлі, передплати, ОП. Для потреб книгообмінних програм використовують видання минулих років, дублети, електронні матеріали, офіційні документи країни. Першим етапом або процедурою є забезпечення або підготовка бібліотечних матеріалів. Забезпечення складається з відбору, організації (наприклад, за предметними рубриками), обліку та виключення (рекомплектуювання) пошкоджених видань.

Другим етапом є повідомлення (письмове оголошення) про бажання встановити книгообмінні відносини. Коли всі відповіді від партнерів зафіксовано та проаналізовано, важливим аспектом процесу обміну стає створення обмінних списків.

Окремо виділяється процес отримання замовлень, що, відповідно, скоординовані з вищезазначеними списками.

Якщо договір між бібліотеками укладено, реалізується підготовка матеріалів, які були замовлені. Процес підготовки передбачає знаходження документів, після цього відбувається “*tasğil*” (реєстрація) видань у спеціальних реєстраційних книгах, що мають назву “*siğilāt*” [Салямат 1997, 259].

Збереження кореспонденції є передумовою для довготривалого аналізу міжнародного документообміну. Збереження листування тісно пов’язане з підготовкою статистики, науковими дослідженнями.

Серед основних принципів книгообміну, які враховують арабські фахівці, – мова видання (наприклад, для Національної бібліотеки Єгипту та Бібліотеки Александрини бажано пропонувати англomовні або франкомовні видання); наявність вже існуючих колекцій (чи навіть фондів) тією чи іншою мовою; еквівалентність; при проведенні книгообміну, враховуючи еквівалентність, арабські бібліотекарі не враховують ціну книг, періодики чи продовжуваних видань; обмін “сторінка за сторінку”.

Є й інші теоретичні погляди на обмін. Ю. Абду ль-Мааті [Абду ль-Мааті 1998] вважає обмін між бібліотеками одним з важливих каналів для отримання джерел інформації. Термін “книгообмін” може бути вживаний і в більш масштабному семантичному варіанті, наприклад як “бартер”. Між тим особливо підкреслюється відсутність зв’язку книгообміну з бюджетними (матеріальними) витратами. Однією з передумов використання та впровадження такого джерела комплектування, як обмін, є збільшення читацьких потреб (або запитів). Вирішення цього питання неможливе без залучення зовнішніх зв’язків та домовленостей, які напружуються бібліотекою. Велику роль відіграють навіть не колишні зв’язки, а поточне співробітництво, яке має на меті не тільки встановлення інформаційних консультаційних каналів, а й отримання вигідних для бібліотеки пропозицій. Ю. Абду ль-Мааті констатує, що зв’язки можуть встановлюватися як на рівні внутрішніх громад (асоціацій, інформаційних центрів), так і на рівні країн (як у загальному значенні, так і на рівні схожих за типами бібліотек). Другою передумовою для книгообміну є потреба в інформуванні про нові тенденції або надходження в бібліотеках. Тобто спрацьовує концепція “відкриття нових інформаційних горизонтів”. У загальному підсумку книгообмін сприяє як співробітництву, так і розвитку бібліотечних фондів.

Арабські бібліотекознавці звертають увагу на те, що світові бібліотечні асоціації та співтовариства заохочують книгообмінні зв’язки. Такі погляди висловлені, зокрема, Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій, програмою “Всезагальна доступність видань” (Universal Availability of Publications (UAP)) та ін. Як і А. Х. М. Салямат, Ю. Абду ль-Мааті підкреслює, що обмін іноді є єдиним способом отримати те чи інші видання. Як приклад наводяться періодичні видання, що поширюються тільки в одному регіоні (чи декількох визначених територіях) і не пропонуються на продаж для широкої аудиторії. Тому в арабському бібліотекознавстві виділяються бібліотеки, які реалізують обмін лише періодичними виданнями. Вищезазначений варіант має своє теоретичне та причинно-наслідкове обґрунтування. Він відносно легко реалізується. Договір укладається на декілька назв періодичних видань тільки один раз на зазначений період часу. Тому договори такого типу легко продовжувати на наступний термін, у тому числі є можливість домовлятися про зменшення або збільшення назв періодики [Абду ль-Мааті 1998, 106].

Важливим чинником є відбір ресурсів для проведення книгообміну. З наявного фонду бібліотеки можуть бути відібрані дублети, ресурси, що не відповідають потребам читацького складу, матеріали, що видаються бібліотекою, – бібліографії, каталоги, покажчики та ін. Досить часто бібліотеки використовують для книгообміну саме ті ресурси, які пропонують їм їхні керівні установи.

Облік або реєстрація джерел інформації, призначених для книгообміну, організовується в спеціальних списках, що постійно оновлюються. Міжнародний книгообмін країн Близького Сходу може здійснюватися на звичайній основі (договори між бібліотеками), на державному рівні (договори між посольствами, дипломатичними представництвами та бібліотеками), на рівні культурного обміну (нерегулярний обмін матеріалами).

Низку фактів щодо міжнародного книгообміну країн Близького Сходу було отримано безпосередньо шляхом електронного листування з національними бібліотеками світу. Нижчеподана таблиця демонструє книгообмінні відносини Єгипту, Сирії, Алжира та Тунісу на 2012 р.:

Таблиця 1

Країни Близького Сходу	Бібліотеки світу
Національна бібліотека Єгипту	Національна парламентська бібліотека України Національна бібліотека Німеччини Національна бібліотека Франції Національна бібліотека Азербайджану Національна бібліотека Вірменії Національна бібліотека Узбекистану (дані отримані шляхом електронного опитування)
Інститут Єгипту (постраждав від пожежі 17 грудня 2011 р., зараз не діє)	Національна бібліотека Франції
Національна бібліотека Тунісу	Національна бібліотека Іспанії
Національна бібліотека Алжиру	
Приблизно 200 партнерів у Єгипті, приблизно 40 партнерів у Сирії	Бібліотека Конгресу США
Національна бібліотека Сирії Аль-Асада	Національна бібліотека Вірменії
Архів вірменської Єпархії (Сирія, Алеппо)	
Вірменський міжнародний благодійний союз (Каїр, Єгипет)	

Тимчасові негативні тенденції зменшення книгообміну пов'язані з мовним бар'єром, зверненням до електронних ресурсів, надвисокими цінами на поштові послуги. Потребує відпрацювання концепція сучасного "ius gentium" (надання державами привілеїв у вигляді знижок на поштові відправлення).

Книгообмін та іноземні закупівлі мають схожу проблематику. Наприклад, отримання арабських матеріалів шляхом МКО для України має як перспективи, так і низку проблем. Основним аспектом є надвисокі поштові тарифи. Якщо арабська книга в середньому коштує 10–20 \$, то доставка видання зареєстрованим листом для арабського партнера (наприклад, з Єгипту) може коштувати у 2 рази більше, аніж саме видання (прибл. 27 \$). Експрес-доставка буде коштувати ще дорожче (American Express – прибл. 50 \$). Хоча фінанси можна перераховувати за допомогою зручних систем Visa / Master Card або Western Union, як українські, так і арабські книгозбірні будуть постійно витрачати бюджет на дуже дорогі поштові послуги. Ті ж самі проблеми ми будемо досліджувати і при закупівлі арабської літератури.

П'ять бібліотек близькосхідного регіону підтримують книгообмін з Національною бібліотекою Іспанії. Головною особливістю є відсутність обміну періодичними виданнями, пропонуються лише списки книг. Іспанія надсилає списки періодично, раз на місяць або раз у квартал. Країни Близького Сходу також періодично надсилають перелік книг-дублетів, однак головною проблемою тут постає мовний чинник.

Пропонуються в основному книги арабською мовою. Національна бібліотека Алжиру, Національна бібліотека Тунісу є постійними книгообмінними партнерами Національної бібліотеки Іспанії.

Близько 200 організацій у Єгипті підтримують відносини з Бібліотекою Конгресу, в Сирії таких організацій є приблизно 40. Установи обмінюються монографіями, періодичними виданнями, брошурами, CD та DVD-дисками. Міжнародний документообмін у Сирії є ускладненим через низку проблем, пов'язаних з пересилкою літератури до цієї країни та місцевими митними службами.

Основними питаннями міжнародного книгообміну та поширенням сирійської літератури за кордон займається Національна бібліотека Сирії Аль-Асада. У 90-ті роки ХХ ст. ідея обміну активно підтримувалась керівництвом головної бібліотеки країни. До 1979 р. досліджувалось тісне співробітництво з Бібліотекою Конгресу США, зокрема діяла спеціальна програма "The Library of Congress Middle East Cooperative Acquisition Program"¹ (МЕСАР). Функціонували представництва Бібліотеки Конгресу в Дамаску, і, таким чином, США на певний час стало посередником для низки європейських країн, які хотіли придбати сирійські видання. Між тим "The Library of Congress Middle East Cooperative Acquisition Program" сприяла розширенню відносин між країнами, розвивала фонди наукових бібліотечних установ США.

Розвивається книгообмін Єгипту, Сирії, Алжиру та Тунісу зі Східною Європою, Середньою Азією та Південним Кавказом. Національна бібліотека Єгипту підтримує книгообмінні відносини з Національною бібліотекою Азербайджану. Країни обмінюються книгами та монографіями, обмін періодикою відсутній. Досліджені активні книгообмінні програми з Національною бібліотекою Вірменії. Єгипет та Сирія надсилають в основному нові публікації. Серед партнерів Національної бібліотеки Вірменії – Александрійська бібліотека, Національна бібліотека Єгипту, Вірменська міжнародна благодійна спілка (Каїр, Єгипет), Архів вірменської Єпархії (Сирія, Алеппо), Національна бібліотека Сирії Аль-Асада та ін. Національна бібліотека Єгипту здійснює книгообмін з Національною бібліотекою Узбекистану. Програма зосереджена на літературі соціально-гуманітарної тематики.

Окремі відомості про комплектування арабських бібліотек отримані безпосередньо від їхніх працівників. Керівник департаменту з обміну публікацій Національної бібліотеки Єгипту Вафаа Амін зазначила, що департамент підтримує обмінні відносини з європейськими країнами (серед них Німеччина, Франція та ін.) і Канадою. Серед партнерів з культурного обміну присутні Україна, Росія та Японія. На відміну від Александрійської бібліотеки, яка проводить в основному культурний обмін книгами та періодикою (культурний обмін вважається одним із джерел комплектування в бібліотеках Близького Сходу, передбачає нерегулярний обмін виданнями без спеціальних договорів), Національна бібліотека Єгипту здійснює реалізацію активних регіональних та вітчизняних книгообмінних програм. Серед найголовніших регіональних партнерів – Саудівська Аравія, Сирія, Туніс, Лівія, Алжир, Судан, Мавританія, Йорданія, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Іран та ін. У цілому Національна бібліотека Єгипту підтримує обмін з усіма урядовими бібліотечними установами Єгипту, здійснює культурний обмін виданнями з Александрією. Національна бібліотека Єгипту та Александрія використовують для потреб книгообміну власні публікації, дари від організацій та окремих осіб, якщо вони не були включені до складу фонду, дублети.

Національна бібліотека Єгипту на 2012 р. має одного партнера в Україні – це Національна парламентська бібліотека (дані електронного листування). У 2012 році Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського отримала від Національної бібліотеки Єгипту списки літератури на обмін. Аналіз цих списків свідчить, що

пропонуються матеріали не тільки арабською, а й англійською. Серед англомовних є книги із сучасної та стародавньої історії Єгипту, ісламу, вакфу (вакф (вакуф) – нерухомість (або земля), прибуток з якого йшов на утримання громадських інституцій, мечетей та ісламських шкіл), критичні монографії про арабські театри (наприклад, театр Арагоз²) та ін.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського ще з кінця 50-х років ХХ століття здійснювала міжнародний книгообмін із трьома науковими установами Єгипту. Партнерами з книгообміну були: Ентомологічне товариство в Єгипті (Каїр) (книгообмін підтримувався з 1959-го до 2002 р.), Національний інформаційний центр документації (Каїр) (книгообмін підтримувався з 1971-го до 1997 р.), Національна бібліотека Єгипту (книгообмін підтримувався з 1963-го до 2002 р.). Листування, дані реєстраційних, балансових та архівних картотек сектору іноземного комплектування та МКО засвідчили, що Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського отримувала видання “Bulletin de la Société entomologique d’Egypte” в обмін на журнал “Вісник зоології”. У 1994 р. Єгипетське ентомологічне товариство припинило відправку цього видання та не відповідало на листи-рекламації з боку Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. У 2002 р. книгообмін з цією установою припинився. НБУВ у 2013 р. підтримує книгообмін з 4 арабськими країнами Близького Сходу. За даними балансових таблиць стану міжнародного документообміну НБУВ з іноземними країнами сформовано статистику за 2008–2011 рр.:

Таблиця 2.

Стан міжнародного книгообміну з країнами Близького Сходу
у 2008–2011 рр.

Роки	2008		2009		2010		2011	
	Отрим.	Відпр.	Отрим.	Відпр.	Отрим.	Відпр.	Отрим.	Відпр.
Арабські Емірати	9 прод.	4 ж.	0	4 ж.	0	0	0	0
Алжир	0	7 ж.	0	4 ж.	0	0	1 прод.	0
Єгипет	0	1 кн.	2 (1 ж., 1 прод.)	1 прод.	1 прод.	0	6 (5 прод. 1 кн.)	0
Туніс	2 ж.	7 ж.	0	0	0	0	0	0

Цифри свідчать про помітне зменшення відправки з 2009 р., що можна пояснити фінансовою кризою.

Національний інформаційний центр документації в Єгипті надсилав Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського такі єгипетські видання: “Journal of Botany”, “Journal of Chemistry”, “Journal of Geology”, в обмін на українські журнали: “Український ботанічний журнал”, “Український хімічний журнал”, “Український геологічний журнал”. Дані балансової картотеки й листування сектору іноземного комплектування та МКО НБУВ у 1981 р. підтверджують, що Національний інформаційний центр припинив відправку єгипетських журналів і не відповідав на неодноразові рекламації. Після неодноразових рекламацій НБУВ припиняє надсилати журнали до Національного інформаційного центру, в 1997 р. було прийнято рішення щодо остаточного закриття організації (відправка карток обміну та папки з листуванням в архів).

Національна бібліотека Єгипту з 1963 р. надсилала до НБУВ такі видання: “Agriculture Research Review”, “Arabic Scientific Abstracts”, “Egyptian publications

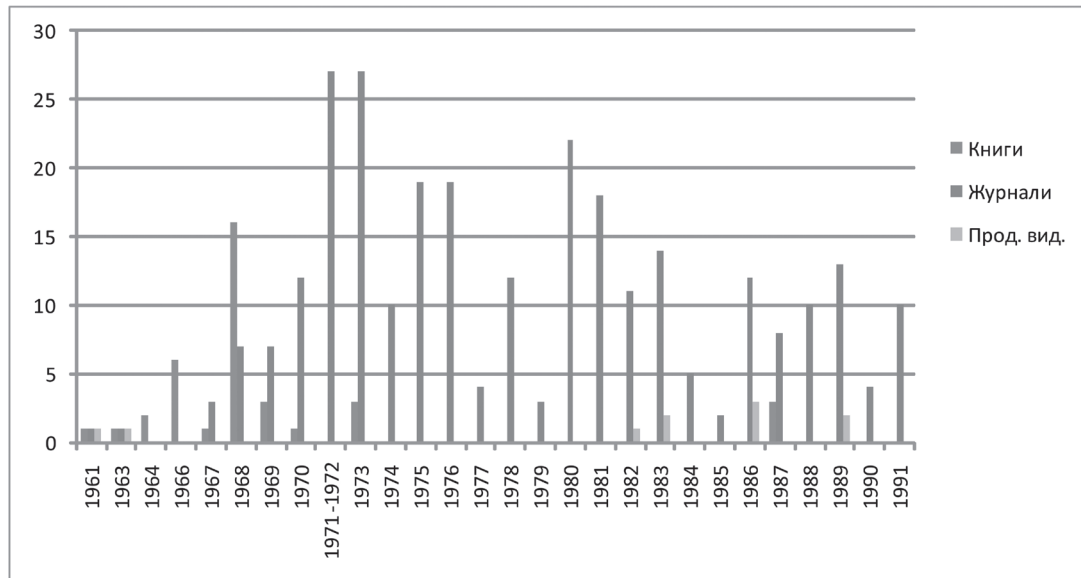
bulletin”, “Egyptian Journal of Chemistry”. Відповідно, на обмін в різні роки українська сторона надсилала періодичні видання: “Геологічний журнал”, “Прикладна механіка”, “Теоретична та експериментальна хімія”, “Український математичний журнал”, “Геологія і геохімія горючих копалин”, “Політика і час”, “Фізика низьких температур”, “Український фізичний журнал”, “Український хімічний журнал”, “Journal of Thermoelectricity”. У 1992 р. єгипетські видання не надходили. На листи і рекламації Національна бібліотека Єгипту не відповідала. Книгообмін було припинено в січні 2004 р., відновлено в лютому 2012 р. (див. статистику балансу отриманих та відправлених видань з 1963 р.):

Таблиця 3.

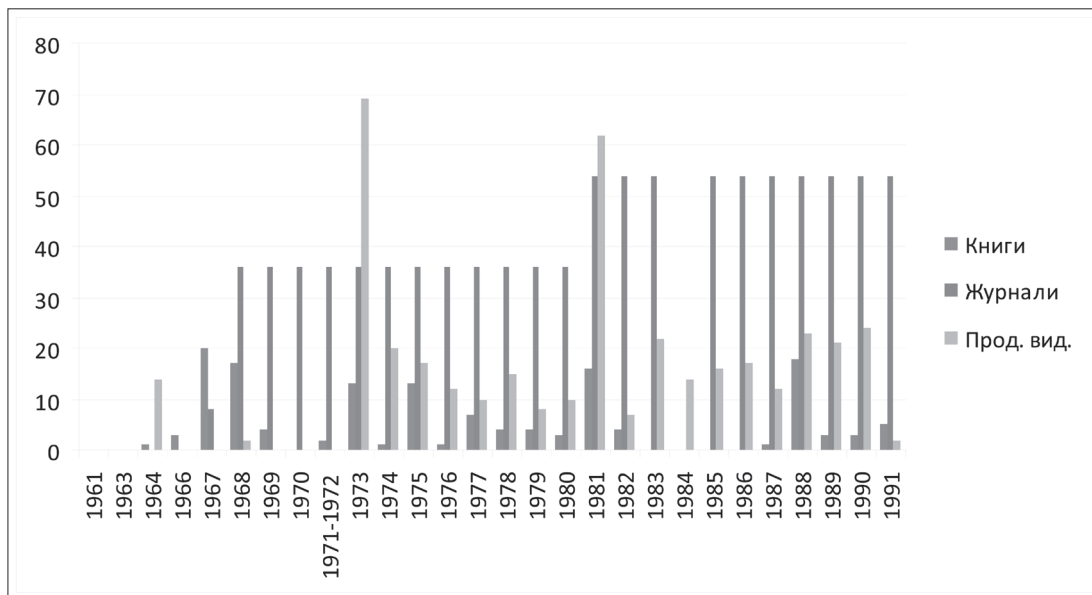
Баланс отриманих та відправлених видань
(стан міжнародного книгообміну між НБУВ
та Національною бібліотекою Єгипту за 1963–1991 рр.)³

Рік	Отримано НБУВ			Відправлено НБУВ		
	кн.	журн.	прод.	кн.	журн.	прод.
1961	1	1	1	–	–	–
1963	1	1	1	–	–	–
1964	2	–	–	1	–	14
1966	6	–	–	3	–	–
1967	1	3	–	20	8	–
1968	16	7	–	17	36	2
1969	3	7	–	4	36	–
1970	1	12	–	–	36	–
1971–1972	–	27	–	2	36	–
1973	3	27	–	13	36	69
1974	–	10	–	1	36	20
1975	–	19	–	13	36	17
1976	–	19	–	1	36	12
1977	–	4	–	7	36	10
1978	–	12	–	4	36	15
1979	–	3	–	4	36	8
1980	–	22	–	3	36	0
1981	–	18	–	16	54	62
1982	–	11	–	4	54	7
1983	–	14	2	–	54	22
1984	–	5	–	–	–	14
1985	–	2	–	–	54	16
1986	–	12	3	–	54	17
1987	3	8	–	1	54	12
1988	–	10	–	18	54	23
1989	–	13	2	3	54	21
1990	–	4	–	3	54	24
1991	–	10	–	5	54	2

Діаграма 1.
Отримані видання
(стан міжнародного книгообміну між НБУВ
та Національною бібліотекою Єгипту за 1963–1991 рр.)⁴

Діаграма 2.
Відправка (стан міжнародного книгообміну між НБУВ
та Національною бібліотекою Єгипту за 1963–1991 рр.)⁵

Діаграма 1 і діаграма 2 аналізують дані отриманої літератури та відправки сектору МКО НБУВ за 29 років. Характерно, що відправка НБУВ відзначається стабільністю та поступовим нарощуванням числа відправлених журналів (у 1968–1980 рр. – у середньому 35 од. за рік, у 1981–1991 рр. – у середньому 52 од. за рік), у той же час відділ відправки Національної бібліотеки Єгипту направляє видання несистемно (найбільша кількість видань у 1971–1973 рр., 1975–1976 рр., 1980 р.). За період 1963–1991 рр. основний обмін був зосереджений на журналах. Крім того,

за 1963–1991 рр. до НБУВ було направлено 328 од. арабських матеріалів, що разом із вже наявною у фондах арабською літературою є основою для формування у складі Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського підрозділу з наукового та реферативного опрацювання арабських документів. Згадані вище матеріали також мають ознаки колекції (надійшли за міжнародним книгообміном з однієї організації) і можуть досліджуватися в історичному, топографічному, загальнобібліотечному контексті, в наукових дисциплінах сучасної української арабістики.

Відповідно, є і зворотний зв'язок щодо відправлених НБУВ видань до Національної бібліотеки Єгипту. Зокрема, сумарна кількість відправлених до єгипетської книгозбірні видань (1961–1991) складає 1570 од., що формує значний фонд українки на Близькому Сході. Дослідження цього фонду є перспективним у контексті міжнародного співробітництва, культурного обміну і спільних бібліотечних проєктів України та Єгипту. Зокрема, актуальним є питання місця української патріотики у фондах Національної бібліотеки Єгипту, дослідження проблеми формування підрозділу українки в її межах.

У 2002 р. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського започатковує книгообмінні відносини з Бібліотекою Александріною (Єгипет, Александрія). У березні 2006 р. сектор міжнародного книгообміну НБУВ відправив до Александріни такі українські видання: 1. Золоті торгові марки, 2001 р. 2. Мистецтво України 1991–2003. Альбом, 2003 р. 3. Костін І. Чорнобиль. Сповідь репортера, 2002 р. 4. Гоголь М. Тарас Бульба, 2003 р. 5. Вечерський В. Спадщина містобудування, 2003 р. 6. Вечерський В. Архітектурна й містобудівна спадщина, 2001 р. 7. Панорама охорони здоров'я населення України, 2003 р. 8. Шендеровський В. Нехай не гасне світ науки, 2003 р. та ін.

Таким чином, у 2002–2006 рр. між НБУВ та Бібліотекою Александріною існував в основному книгообмін, періодичними та продовжуваними виданнями бібліотеки не обмінювались. У 2009–2010 рр. була досягнута домовленість щодо обміну трьох українських журналів на два арабських видання, однак через фінансові труднощі цей договір було відкладено. Також представники Александріни повідомляли, що вони мають певні проблеми з каталогізацією та перекладами назв українських журналів, тому висловили побажання, щоб всі журнали, що відправляються до них з НБУВ, були англійською мовою або мали розширені анотації англійською чи французькою.

МКО НБУВ сформував низку фундаментальних концепцій щодо реалізації взаємовигідних програм як з європейськими бібліотеками, так і з книгозбірнями Близького Сходу. Стабілізація та надання достатніх коштів на відправку літератури за кордон сприятимуть порушенню питання регулярного формування арабського бібліотечного ресурсу, який у перспективі дасть можливість ґрунтовно вивчати різні аспекти наукового та суспільного життя близькосхідного регіону. Теоретично та методично обґрунтована наукова обробка арабських матеріалів, приділення значної уваги формуванню покажчиків стануть важливим внеском МКО НБУВ не тільки як самостійного джерела комплектування фондів, а й як підсистеми, що опосередковано підтримує формування внутрішнього іноземного бібліотечного ресурсу. Подальше налагодження книгообмінних відносин з арабськими бібліотеками в перспективі збагатить фонди, надасть додаткового інформаційного розвитку для арабістики України.

Висновки

Арабське бібліотекознавство як термінологічно, так і функціонально розглядає книгообмін як важливе джерело комплектування фондів. Основна увага арабських бібліотек зосереджена на такому стратегічно важливому питанні, як формування

фондів іноземної літератури (в основному англомовної та франкомовної). Найважливішими для України потенційними партнерами з міжнародного книгообміну є Національна бібліотека Єгипту, Національний інформаційний центр документації Єгипту, Ентомологічне товариство Єгипту, Каїрський університет, Бібліотека Александрина (саме в цих книгозбірнях вже напрацьовані колекції українських видань). Основними кроками для досягнення ефективного міжнародного книгообміну з арабськими країнами є: збільшення в обмінних списках українських бібліотек кількості англомовних видань, залучення до програм МКО співробітників МЗС України (укладення міжнародних договорів, у тому числі задля бібліотечного співробітництва та книгообміну), надання державних пільг та привілеїв щодо поштових відправлень українським бібліотекам (бюджет, що зараз виділяється державою для пересилки українських видань за кордон, є вкрай недостатнім), координація програм МКО Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з науковими програмами Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського. Виконання цих кроків забезпечить у результаті розвиток книгообмінних програм, забезпечить фонди українських книгозбірень актуальними арабомовними виданнями.

¹ Спільна програма придбання близькосхідної літератури Бібліотеки Конгресу.

² Театр Арагоз – театр ляльок з дерева або пап'є-маше.

³ Складено за даними балансової картки сектору МКО НБУВ.

⁴ Складено за даними балансової картки сектору МКО НБУВ.

⁵ Складено за даними балансової картки сектору МКО НБУВ.

ЛІТЕРАТУРА

Абду ль-Мааті Я. Ю. Розвиток фондів у бібліотеках та інформаційних центрах. Александрия, 1998.

Абу Хайр І. Х. Розвиток фондів у цифрову епоху. [Електронний ресурс], 2015. – Режим доступу: Access mode: https://uqu.edu.sa/files2/tiny_mce/.../DL_3.ppt. – Заголовок з екрана. Доступ: 29.03.15.

Крачковский И. Ю. Избранные сочинения: в 6 т. / Ред. тома В. И. Беляев, Г. В. Церетели. Т. 1. Москва – Ленинград, 1955.

Мульхем М. Я. Современное состояние и тенденции развития библиотечного дела в Сирийской Арабской Республике: дис. канд. пед. наук: 05.25.03. Москва, 2000.

Муханна А. М. История, современное состояние и основные проблемы развития национальных библиотек арабских стран в свете концепций НАТИС: дис. канд. пед. наук: 05.25.03. Ленинград, 1984.

Салямат А. Х. М. Інформаційне обслуговування та розвиток бібліотечних фондів. Б. м., 1997.

Хайсам М. История, современное состояние и перспективы развития арабских национальных библиотек: дис... канд. ист. наук (05.25.03). Киев, 1995.

IFLA Annual Reports. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ifla.org/en/publications/ifla-annual-report>. – Title from the screen. Accessed 4.09.12.

UNESCO Regional Seminar on bibliography, documentation and exchange of publications in Arabic-Speaking States (Paris, France, 27 February 1962): Subject cataloging for Arab libraries: The development of standard list of subject headings and an abbreviated classification system in Arabic. [Electronic resource]. – Access mode: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001476/147694mb.pdf>. – Title from the screen. Accessed: 3.09.12.

World Encyclopedia of Library and Information Services / Ed. by R. Wedgeworth. 3rd ed. Chicago, 1993.